

nale. Nummerlapparnas försyn placera-
de mig inte bredvid den gamle kassö-
ren denna gång, men han satt där i
salen, som jag hade väntat mig. Jag
gav mig inte tillkänna, men när han
reste sig för att gå, följde jag efter
honom. Självfallet stannade han ända
till stängningsdags, utan att dessförin-
nan ha lämnat salen för en sekund.

Han styrde stegen till platsen fram-
för »Comédie Française» korsade träd-
gården vid Palais-Royal, sneddade över
esplanaden vid Louvren, gick över
Pont-Neuf — denna gamla bro — och
tog så av till vänster. Allt emellanåt
böjde han sig ner och plockade upp en
fimp. Grand-Augustinkajen passera-
des, Saint-Michelkajen likaså. Jag bör-
jade känna mig uttråkad. Men efter Pe-
tit-Pont sträckte han ut stegen. Och väl
framme vid Pont-au-Double — en bro
som är ännu mindre än Petit-Pont och
sträcker sig med ett enda järnkliv från
den ena stranden till andra, eftersom
Seine där är smal som en kanal — väl
framme vid denna bro, steg monsieur
Journiqueau ner på strandkanten.

Jag lutade mig över räcket.

En stor, utmärglad bjässe väntade
på vår bokmal. Utan tvivel med otålig-
het, för han gjorde en välkomnande
gest med armarna, långa, knotiga ar-
mar, som hängde fram ur alltför korta
ärmar så att de knappt täckte armbå-
garna. Hela hans väsen tycktes säga:
äntligen! Mannen var lika stor som
vännen var liten. Ett rödaktigt, oform-
ligt skägg, som villade bort sig i peru-
ken, kom honom att se ut som en djä-
vulsk »gubben i lådan». Det är svårt
att säga vilken färg hyn hade som
skymtade fram ur rikedom av hår.
Han bar inte pincenez men hade något
svart över ena ögat, som antagligen

var borta. Detta var naturligtvis lär-
jungen!

Jag steg ner ett par trappsteg för
att försöka lyssna. De båda vännerna
hade slagit sig ner på kajen med föt-
terna hängande ovan vattnet. Monsieur
Journiqueau letade i sina fickor. Och
snart steg två systerliga röklingor upp
i den rena luften, delikata och ljusa
mot den nästan svarta murgrönan, som
klängde på muren mellan oss. Det var
för övrigt det enda mörka inslaget i
det parisiska landskapet, där allt tyck-
tes gå i svagt ljusgrått — Notre Dames
torn sett i profil, de fina stödmurar-
na, den spetsiga spiran, det skyddande
brovalvet, himlen, vattnet, som flöt för-
bi... Slutligen urskilde jag den gam-
le kassörens sjungande lyondialekt. Jag
uppfattade några ord:

— Jo, min gubbe lilla, det är allt
som jag säger. Atomismen existerade
redan vid denna tid i Kina. Och t. o. m.
en långt framskriden rationalism. Chou-
King! Naturligtvis också hinduernas
Vaiseshika, men det talade vi ju om i
går.

Och den andre nickade gång på
gång instämmande vid »lärarens»,
»mästarens» ord. Det var ett uppmärk-
samt eko som monsieur Journiqueau
hade funnit vid Seines stränder — un-
der stjärnorna.

Jag kunde knappast slita mig därifrån.
Med egendomligt tungt hjärta betrak-
tade jag dessa båda gubbar, som satt
broderligt sida vid sida. Dagen gick.
Och på ömse sidor om deras allt otyd-
ligare silhuetter såg jag floden Seine
flyta outröttligt och tålmodigt på flo-
ders vis, väckande tanken på evigheten.

Övers.: *Margareta Lavielle*

Ill.: *Folke Karlsson*

Gunnar Ekblom

Cora Sandel

CORA SANDELS Alberte-böcker
har haft en längre tillblivelsehistoria
än moderna romanserier i allmän-
het. De tre delarna utkom i ojämn följd
1926, 1931 och 1939. Det betyder att äm-
net genom de många åren för henne varit
uppgörelsen med sig själv. Eftersom hon
är född 1880 betyder det vidare att hon
först som mogen kvinna vågade skriva
om den unga flickan Alberte och att hon
först som åldrande och redan gammal
kvinna kände sig färdig att ta itu med
Alberte som ung och som mognande kvin-
na. Denna långsamma, många skulle säga
opraktiska arbetsrytm och -metod har sä-
kert haft sin grund i att hon intuitivt ve-
lat pröva sina minnens innersta sannings-
halt. Hon är en minnesbegåvad och en
sanningsbegåvad. Hon har tagit sig tid,
kanske har hon också känt sig ha tid,
därför att hon är en sådan människa som
aldrig riktigt blir »gammal». Det beror på
denna förmåga att hela tiden bära med
sig sitt liv i alla dess stadier, klart och
kontinuerligt för minnet, med sinne för
dess utvecklingsgång: att inom sig ännu
kunna känna den outvecklade, om livet
omedvetna flickan i Nordlandsstaden och
hennes intensiva köldförnimmelser likaväl
som den senare Albertes sociala eller sen-
timentala krisstämmningar, hennes flyktiga
lycka, äktenskapliga panik och slutligen
hur hon besegrar rösten som ropar »Gaa
udenom!» och slår sig rakt igenom till en
resignation som smakar bittert men san-
nare. De flesta självbiografiska författare
porträtterar ju sig själva som unga — för-

fattare. De utgår från sina nuvarande
jag och gör gärna om sina liv till en smu-
la av vad de skulle ha varit om de hade
fått leva om dem, efterklökt alltså, och
försökande, vilket inte nödvändigtvis be-
höver betyda ohederlighet utan bara är
minnets självbevarelsedrift att göra livet
en smula mer uthärdligt. Det beundrans-
värda med en serie som Alberteböckerna
är emellertid att Alberte alltid har sin
egen ålder, sitt eget medvetande, och att
författarinnan inte lyser igenom. Hon le-
ver, det försiggår en kontinuerlig utveck-
ling med henne och inte bara på intelligen-
sens, känslolivets och erfarenhetens om-
råden utan främst på karaktärens. Det är
inte vanligt, och såvitt jag kan förstå är
just detta ett av den stora litteraturens
kännetecken: dess moral. Men man får
inte missförstå mig: den stora literatu-
rens moral är en förutsättningslös moral,
inte ens sens moral, inte en tendens. Det
är en moral som inskränker sig till att
fordra: du skall vara levande, till varje
pris och i var situation — till och med
om det stöter de formella för huvudet.

Nu påstår kanske någon att den Alberte
som Cora Sandel skildrar inte alltid är
levande, även om författarinnan nu är
det. Jo, det är hon i och med att hon ut-
vecklas och utvecklas efter sitt huvud och
sitt hjärta, det må sedan ske snubblande
över alla möjliga krokben som livet sätter
för henne. Vad själva hennes tungsintethet,
skygghet, omöjlighet i livet beträffar så
har den blivit feluppfattad, tror jag. Hon
är visserligen bunden men hon är, som

hon själv säger, seg. Skyddsomslaget till min upplaga citerar följande ord av en dansk kritiker: »Cora Sandel skriver helst om sine søstre, de forküede, de ensomme, de fraskilte og de fattige, som selv livets lidelse ikke hadde bud efter, og hun gjør det uten sentimentalitet». För det första finns i hela boken, såvitt jag kan minnas, bara en enda på vilken systerskapet skulle kunna tillämpas: målarinnan Liesel. För det andra finns det ganska gott om kvinnor som inte alls är kuvade och ensamma och om män (Jakob, Pierre) som skulle kunna vara det om de inte vore vad Alberte själv är. Jag tycker nämligen inte att hon innerst inne kan kallas kuvad eller ensam, hon är helt enkelt efter både sagans och livets bokstav bergtagen. I modernare språkbruk kallas bergtagenhet fixering. Vill man lägga särskild vikt vid omgivning och klimat får man ordet lappsjuka. Och det är hos begåvade och överkänsliga barn sådant grundläggs, alltid för livet men ofta utan att vederbörande förmår titta in i sig själv och lära sig en smula av mekanismen i det hela. Den som aldrig genomskådat något av sig själv kan möjligen kallas kuvad och ensam, inte den som gjort det. Förmågan till självanalys ger möjlighet att återknyta viss, vald kontakt — om det också inte kan bli någon ogrumlat primitivistisk livsberusning. Sådan självanalys — eller självläkedom — är inte intellektuell till sin funktion utan animalisk och vegetativ, alldeles som den skildras i Albertes fall. Man vet inte hur eller när man kommer till »klarhet» och går sin väg ur berget. Men man gör det — och eftertarrationaliserar! Alberteböckernas höga kvalitet hänger alltså bland annat samman med att Cora Sandel inte analyserat eller eftertarrationaliserat förloppet utan återupplevt det. Däri ligger böckernas terapi. Man kan, som jag ovan sade, också kalla det deras moral.

Det är i Tromsø Alberte blir bergtagen, i polarmörkret, frusenheten, småstadskvalmet (som hon nu senast nästan hatiskt skildrat i »Kranes konditori») och i den ekonomiskt betryckta stämningen i hemmet. Det fortsätter hos de fattigförnåma släktingarna i Kristiania, i ensamhetens, bara ibland »frihetens» Paris, i nödäktenskapet med bondsonen och målaren Sivert och i hennes modersoro för sonen. Den fina upplösningen, hur hon återfinner ensamheten och accepterar sig själv, kommer efter parets återvändande till Norge och berättelsen får på detta sätt en musikalisk avrundning: den börjar och slutar med norska motiv efter ett internationellt mellanspel. Sivert, som därute tidvis liknat ett troll, återfår sina mänskliga drag, blir henne likgiltig och nästan ofarlig. Det är en mycket fin iakttagelse att han, som i Paris diskuterat Freud, målat halvkubistiskt och gjort små försök i elegans och ett »frigjort» liv, efter hemkomsten genast blir bondegutten som springer omkring efter porträttbeställningar bland traktens honoratiöres, spekulerar på en altartavla i kyrkan och över huvud taget målar så hemtamt och naturalistiskt som helst. Den anmärkningen hör hemma i den skandinaviska konsthistorien men har knappast gjorts: hur många skandinaviska kafégenier har inte detsamma hänt därför att deras konstnärskap inte var annat än talang plus småländskhet.

Vid första genomläsningen av Alberteböckerna tycker man kanske att Albertes bundenhet, opraktiskhet och hopplöshet färgar av sig för mycket på det hela. Man får en stämning av rue de Rennes, Paris' motsvarighet till Fleminggatan, Västmannagatan eller någon annan lika meningslös och ändlös grå Stockholmsgata. Men vid en andra genomläsning, när man vant sig vid henne, märker man hur rik helheten är. Länge, medan jag ännu

bara hade de två sista delarna (den första var på grund av kriget omöjlig att skaffa men jag hade ju läst den), stod den första för mitt minne som den grannaste med dess på en gång storslagna, färgrika och svärmodiga Nordlandsskildring. Men man bör läsa serien i ett sträck — den som bara läst dess olika delar när de med långa mellanrum kom ut har ingen klar bild av stegringen — och då visar sig Alberte og Jakob »bara» vara en strålände upptakt som får Paris- och Frankrike-skildringen att stå fram i relief. Åtminstone i nordisk litteratur är denna skildring enastående och jag tror inte ens det finns många fransmän som skulle kunna göra ett gråmåleri som var mera hemtamt i kvarteret och klarare färgsatt med effekter à la Utrillo. Cora Sandel visar här en kärlek till detaljen som i måleriet, om inte i litteraturen, är helt fransk, och dessa detaljer som binder Alberte vid staden är, som sig bör, av ödmjukaste slag: lukten av W. C. i en korridor, väningskyparens sätt att vifta med dammvippan och själva tonen i hans konversation jämförd t. ex. med tonen i en konversation med Madame, stämningen av kala plataner på en gata med kastanjedoft från den ambulande grillen, snarkningarna och själva den omornade dagern i en tågkupé efter en genomvakad natt, så annorlunda där mot här... Det finns otaliga sådana små vykort för minnet, inga av dem valda för att vara vackra utan för att vara levande och ackompanjera livet, hur fullt eller hur vackert eller bara hur drägligt det för tillfället är. Samma vardagligt inträngande men i grunden måleriska uppfattning präglar också människoskildringen om vilken jag till slut måste säga några ord eftersom vad jag hittills sagt mest gällt Albertes egen person. Grovt skulle man kunna indela hennes människor i två kategorier: de föränderliga och de oföränderliga, de vingklippta — jag har redan

sagt bergtagna — och de mer eller mindre okänsliga. De senare utvecklas obetydligt: det kan gå bra eller illa för dem men de förblir sig tämligen lika, Albertes man och Liesels tämligen stryktäckte älskare, den svenske skulptören Eliel hör till dem. De förkovrar sig som »konstnärer» men står egentligen och stampar. Den andra typen av människor har däremot alltid någonting att kompensera: en brist, en sorg, ett handikap, en krigsskada. Det är som om de likt ödlorna fick en ny lem av naturen i stället för den förlorade. Som bekant blir även hos ödlorna sådana lemmar alltid för stora och förändrar kroppens balans. Den hyperkvinnliga, naiva Liesel går — faktiskt av kärlek till Eliel — med på att göra abort och blir aldrig mer densamma. Men hon har dock förändrats, blivit bittrare, naknare, sannare, efter sitt sätt att vara. Kanske stod hennes val mellan en relativt borgerlig kärlek och karlhat. Den krigsskadade Pierre kan inte längre författa utan glider över i politiken. Också en förändring: kanske hade kan även utan kriget förr eller senare måst sluta skriva succéromaner. Alberte är seg.

Cora Sandel är berömd men hon är ändå en författarinna på sidan om. Kanske är det bäst så. Man önskar henne faktiskt inte en Selma Lagerlöfs eller en Sigrid Undsets berömmelse — hon hör världen till och kommer att höra världen till på helt annat och, som jag tror, varaktigare sätt. Den enda säkra grunden för konstnärskap är brist i en eller annan form, jag menar naturligtvis inte brist, känsla av brist. Men den får inte vara större än att den kan fyllas. De nordiska medsysstrar som hon annars skulle kunna jämföras med har så ofta brutits (jag tänker bl. a. på Ernst Ahlgren, Agnes v. Krusenstjerna, Karin Boye), faktiskt alla utom Södergran. Alberteböckerna handlar liksom Södergrans dikter till sist om att komma hem, om hälsa.